

ЛИТОВСКАЯ АКАДЕМИЯ НАУК
ИНСТИТУТ ИСТОРИИ ЛИТВЫ

ЕЖЕГОДНИК
ИСТОРИИ
ЛИТВЫ

Год 1989

БИБЛИОТЕКА
И. Вильяма

ВИЛЬНЮС «МОКСЛАС» 1990

INSTITUTE OF LITHUANIAN HISTORY
OF THE LITHUANIAN ACADEMY OF SCIENCES

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

1989

VILNIUS 1990

INSTITUT FÜR GESCHICHTE LITAUENS
DER LITAUISCHEN AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

1989

VILNIUS 1990

LIETUVOS MOKSLŲ AKADEMIJA
LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS

1989 metai

VILNIUS „MOKSLAS“ 1990

UDK 947.45
Li 237

Redakcinė kolegija:

Vytautas Merkys (vyr. redaktorius), Alfonsas Eidintas, Vida Kniūraitė,
Vacys Milius, Leonas Mulevičius, Rita Strazdūnaitė (sekretorė), Tamara Bai-
rauskaitė, Adolfas Tautavičius, Irena Valikonytė, Regina Žepkaitė (vyr. re-
daktoriaus pavaduotoja)

Redakcijos adresas:
232600 Vilnius, T. Kosciuškos 30

Išleista pagal Lietuvos MA Lietuvos Istorijos instituto užsakymą

L 0503020908—045 Z—90
M 854(08)—90

© Lietuvos MA Lietuvos
Istorijos institutas, 1990

MŪŠŲ JUBILIATAI

ANGELE VYSNIAUSKAITE

1989 m. gegužės 15 d. į Lietuvos istorijos instituto salę rinkosi etnografas, ist. m. kand. Angelės Vyšniauskaitės kolegos ir draugai paminėti jos gimimo jubiliejaus. Su respublikoje ir už jos ribų žinomos lietuvių materialinės ir dvasinės kultūros tyrinėtojos gyvenimu bei moksline veikla susirinkusius supažindino ist. m. kand. R. Merkienė.

Jubiliatė gimė 1919 m. gegužės 15 d. Marijampolės aps. Veiverių vls. Skriaudžių kaime. Mokėsi Sintautuose, Sakių ir Marijampolės Rygiškių Jono mergaičių gimnazijoje. 1939 m. įstojo į Vytauto Didžiojo universitetą Kaune. Humanitarinių mokslų fakultetui persikėlus į Vilnių, toliau studijavo sostinėje. Vokiečiams uždarius universitetą, rektorius M. Biržiška rado galimybę gabesniems studentams baigti studijas pogrindžio sąlygomis. Tapusi kvalifikuota lituaniste, dirbo mokytoja, Valstybinėje politinės ir grožinės literatūros leidykloje. Kadangi tarybų valdžia nepripažino įgyto diplomo, teko stoti į Vilniaus valst. pedagoginį institutą.

1948 m. pradėjo dirbti Lietuvos MA Lietuvos istorijos institute. 1952 m. gavo lietuvių kalbos ir literatūros mokytojos diplomą. 1955 m. Maskvoje apgynė kandidato disertaciją „Lietuvių kolūkiečių šeimos buitis“. Joje atskleidžiami ikitarybinio laikotarpio valstiečių šeimos sudarymo ir sudėties ypatumai, narių tarpusavio santykiai, šeimos papročiai. 1962 m. šis veikalas paskelbtas TSRS MA Etnografijos instituto „Darbų“ tome, o 1965 m. anglų kalba pasirodė JAV leidinyje „Soviet Anthropology and Archeology“.

Daugiau kaip ketvirtis amžiaus praėjo nuo darbo „Lietuvių etnografijos bruožai“ (1964 m.) išleidimo, tačiau ir dabar jis yra vienas iš svarbiausių leidinių, supažindinančių su paskutiniųjų šimtmečių lietuvių materialine ir dvasine kultūra. A. Vyšniauskaitė yra šio veikalo redaktorė ir dvasinei kultūrai skirtos dalies autorė. Nė vienas Lietuvos etnografo darbas nėra susilaukęs šalyje ir užsienyje tiek recenzijų, kiek šis.

Daug jėgų A. Vyšniauskaitė atidavė Archeologijos-etnografijos sektoriuje besikuriančiai etnografų grupei, o nuo 1961 m.— atskiram sektoriui. Iki 1971 m. vadovavo jo veiklai. Nemaža laiko atidavė valstiečių linininkystės tyrinėjimams. 1977 m. pasirodė didelis darbas „Lietuvos valstiečių linininkystė“. Drauge su Pabaltijo respublikų ir Maskvos etnografais rengė kapitalinį darbą „Pabaltijo istorinis-etnografinis atlasas“. Yra jo redakcinės kolegijos narė ir „Zemdirbystės“ tomo (1985 m.) linininkystės poskyrio viena iš autorių.

Daugiau kaip dešimtmetį tyrinėja lietuvių vestuvių papročius. Darbo rezultatas — mokslo ir mokslo populiarinimo straipsniai. Paskutiniaisiais metais ėmėsi lietuvių etnografijos istoriografinių tyrinėjimų. Baigtas didelis darbas — kritiškas žinių apie Mažosios ir Didžiosios Lietuvos kaimo gyventojų materialinę ir dvasinę kultūrą nuo seniausių laikų iki XIX a. vidurio įvertinimas. Daug triūso ji įdėjo recenzuodama leidinius, vadovaudama disertantams. Parengė etnografinių anketų, pagal jas surinko ne vieną tūkstantį puslapių aprašų.

Jubiliatė — nenuilstanti tautos tradicijų propaguotoja. Tai ji daro aktyviai

reikšdamasi spaudoje, skaitydama paskaitas, dalyvaudama įvairiose tarybose, komisijose, draugijų, puoselėjančių liaudies kultūrą, veikloje.

Po R. Merkienės pasisakymo A. Vyšniauskaitė perskaitė pranešimą „Lietuvių vestuvinė simbolika“. Santuoką lydincios vestuvių apeigos yra sudėtingas socialinis reiškinys, įkūnijantis tautos ar etninės grupės įvairių epochų pasaulėžiūrą, etines ir estetines pažiūras, taigi turintis „kultūrinį kodą“. Pranešime autorė ir pamėgino jį atskleisti, aiškindama apeigų sudėtinių dalių — veiksmy, daiktų ir žodžių — simbolinę reikšmę. Senosiose apeigose visa, kas sakyta, daryta, turėjo idėją ir tikslą. Senosios vestuvių simbolikos pažinimas verčia susimąstyti, vardan ko kuriama šeima ir koks jos vaidmuo tautos būtyje.

Už produktyvią mokslinę veiklą A. Vyšniauskaitė apdovanojama Lietuvos MA Prezidiumo garbės raštu, kurį įteikė Instituto direktorius ist. m. dr. V. Merkys. Jubiliatę sveikino, kūrybingų ir ilgų metų linkėjo giminės, bendradarbiai, draugai.

S. Gutautas

JUOZAS JURGINIS

1989 m. vasario 5 d. istorikas akademikas Juozas Jurginis atšventė aštuoniasdešimtmetį. Jubiliao pristatinėti nereikia. Jo sudėtinga ir įdomi biografija neblogai žinoma. Priminsime tik svarbiausius momentus. Gimė netoli Anykščių, Vikonij kaimė. Baigė Ukmergės gimnaziją. 1929 m. pradėjo studijas Kauno universiteto Technikos fakultete. Jas teko nutraukti, nes buvo kalinamas už komunistinę veiklą. Karo metais dalyvavo pasipriešinimo judėjime, gestapas buvo vertėms. Karo pabaigoje su P. Pakarkliu Karaliaučiuje rado ir parvežė į Vilnių suintę litanistinių leidinių bei rankraščių. Po karo dirbo Lietuvos TSR Mokslų Akademijos centrinės bibliotekos direktoriumi, vadovavo Vilniaus dailės instituto meno istorijos katedrai. 1948 m. pradėjo dirbti Istorijos institute. Dvidešimt metų buvo direktoriaus pavaduotojas moksliniam darbiui, dvidešimt ketverius metus — Feodalizmo istorijos sektoriaus, nuo 1980 m. — skyriaus vedėjas. 1984 m. išėjęs į pensiją, liko Instituto vyr. moksliniu bendradarbiu — konsultantu.

Vadovaudamas moksliniam darbiui, J. Jurginis prisidėjo prie objektyvesnio istorijos nušvietimo, rūpinosi, kad būtų gvildenamos politinės istorijos ir kultūros istorijos problemos bei temos, kurios valdžios vyrams atrodė nepageidautinos. Institute atliko nemažą darbą organizuodamas kolektyvines monografijas, straipsnių rinkinius ir konferencijas. Daugelį metų buvo vienas iš Rytų Europos agrarinių istorijos simpoziumų organizatorių. Skaitė pranešimus Europoje ir Azijoje vykusiuose istorikų kongresuose.

J. Jurginio darbų bibliografijoje iki 1983 m. suregistruota 1203 knygos, straipsniai ir recenzijos¹. Istoriografiniuose darbuose išnagrinėtas akademiko įnašas į Lietuvos praeities tyrimus. Priminsime tik dvi svarbiausias jo darbų kryptis. Pirmoji — socialinė ekonominė, ypač agrarinė istorija: 1962 m. išleista daktaro disertacija „Baudžiavos įsigalėjimas Lietuvoje“, 1978 m. pasirodė „Lietuvos valstiečių istorija“. Kita tyrimų kryptis yra kultūros ir religijos istorija: išėjo „Lietuvos meno istorijos bruožai“ (1960 m.), „Renesansas ir humanizmas Lietuvoje“ (1965 m.), „Lietuvos kultūros istorijos bruožai“ (drauge su I. Lukšaitė, 1981 m.), „Pagonybės ir krikščionybės santykiai Lietuvoje“ (1976 m.), „Lietuvos krikštas“ (1987 m.).

Daugelį metų J. Jurginis buvo žmonių mėgstamiausias istorijos populiarintojas.

Jubiliejaus proga 1989 m. vasario 3 d. Lietuvos Mokslų Akademijos Visuomenės mokslų skyrius, Lietuvos istorijos institutas ir Mokslininkų rūmai surengė susitikimą su akademiku. Pranešimą apie jubiliatą padarė Lietuvos Mokslų Akademijos narys korespondentas Lietuvos istorijos instituto direktorius V. Merkys, J. Jurginį sveikino Mokslų Akademijos prezidentas akademikas J. Požela, jubiliao bendradarbiai ir mokiniai. LKP CK, LTSR Aukščiausiosios Tarybos ir Ministrų Tarybos sveikinimą įteikė LTSR Ministrų Tarybos pirmininko pavaduotojas P. Ignotas.

¹ Kašauskienė B., Siškienė A. Juozas Jurginis. Literatūros rodyklė. V., 1986. P. 70—229.

J. Jurginis papasakojo prisiminimų. Kaip yra įpratęs, ir šį kartą istoriją susiejo su dabartimi. Išdėstė kategorišką požiūrį kai kuriais Lietuvos Persitvarkymo sąjūdžio klausimais.

Juozo Jurginio plunksna tebemirkoma rašale. Netrukus pasirodys jo nauji darbai. Gerbiamam akademikui linkime realizuoti visas mokslines idėjas, taip pat visokeriopos sėkmės ir laimės gyvenime.

L. Mulevičius